

Vedtatt av Unge Høyres Landsstyre 03.11.2011

Blå resept for Landbruket

Unge Høyres landbruksprogram

Innhold

Forord.....	3
Innledning.....	4
1.0 Eiendomsforhold	5
1.1 Boplikt.....	5
1.2 Driveplikt	6
1.3 Generelt delingsforbud	6
1.4 Odelsrett.....	6
1.5 Samdrift	6
1.6 Landbrukstakst	7
2.0 Arbeidsvilkår	7
3.0 Tilskuddsordninger	8
4.0 Landbrukssamvirkene.....	8
5.0 Kvotesystemene	9
6.0 Skogbruk.....	9

Forord

Høsten 2009 utpekte sentralstyret en komité med en oppgave som bestod i å utforme et forslag til nytt landbrukspolitisk program for Unge Høyre. Dette er det første landbrukspolitiske programmet i Unge Høyre siden tidlig i 1980-årene. Til tross for forsinkelser overleverer komiteen et produkt som vi mener Unge Høyre som politisk ungdomsparti kan være stolt av.

Komiteen har bestått av Lasse Lehre fra Oppland (leder 2009–2010), Erik Fløan fra Nord-Trøndelag (leder 2010–2011) og Elise Loftheim fra Buskerud.

Vi i komiteen vil takke alle som har bistått oss underveis i vårt arbeid.

Erik Fløan,
leder

Lasse Lehre

Elise Loftheim

Innledning

I overgangen til et nytt årtusen og en stadig mer globalisert verden, ser man tydelig at norsk landbruk står overfor store utfordringer om det skal følge med i utviklingen. Utfordringen med globale handelsforhold i endring blir oversett, aktive bønder er i ferd med å bli vår tids leilendinger, og reguleringer legger hindre i veien for de som vil satse. En landbrukspolitikk for fremtiden må derfor sette bondens realiseringsmuligheter langt høyere på agendaen, og bonden må først og fremst behandles som en selvstendig næringsdrivende. Dette vil styrke heltidsbonden, samtidig som det skal være mulig å ha landbruket som binæring.

Bønder og andre eiere av landbrukseiendommer ilegger en stor innsats i ivaretagelse av kulturlandskapet. Den private eiendomsretten gir en personlig interesse i å forvalte eiendommen i et langsiktig perspektiv.

Unge Høyre ønsker et levedyktig norsk landbruk preget av omstilling, nytenking, fremtidsoptimisme og minst mulig avhengighet av offentlige tilskudd. Norsk natur skal brukes, idet vi anser aktiv og ansvarlig bruk for å være det beste vern, og det offentlige skal legge rammene for bolyst fremfor boplikt.

I 2008 var det omlag fem bønder per landbruksbyråkrat i Norge, og skal bonden kunne slippes fri, må det altomfattende skjemaveldet bekjempes. Bare med deregulering kan byråkratiet reduseres uten at uforholdsmessig mange oppgaver flyttes til den enkelte bonde. Bonden skal gis mest mulig tid til å utøve sitt yrke.

For å gjøre landbruket mer attraktivt for investeringer, innovasjon og nye generasjoner drivere, mener Unge Høyre at det er nødvendig å styrke den private eiendomsretten og avvikle reguleringer på en rekke områder, blant annet med hensyn til deling av eiendom, produksjonsstørrelse og antall deltagere i samdrift. Dagens statlige priskontroll på landbrukseiendommer (landbrukstakst) gjør det dessuten mindre attraktivt å investere i landbrukseiendommer. Det må også åpnes for nye typer driftsformer. Det må være et mål at produksjonen i det norske landbruket økes i takt med befolkningsveksten.

Unge Høyre innser at endringer i norsk landbrukspolitikk må foretas med den ytterste varsomhet idet de berører en næring som trenger midlene og tiden til å omstille seg. Unge Høyre har visjonene, ideene og planene for et konkurransedyktig og bærekraftig norsk landbruk for fremtiden.

1.0 Eiendomsforhold

I 2010 stod 1/3 av alle småbruk under 5 dekar ubebodd i Norge. Frekvensen av tomme småbruk øker jo lengre ut i distriktene man kommer. Øvrig arbeidsmarked er avgjørende for at mange fortsatt kan bo på slike bruk, idet en inntekt ved siden av jordbruket er nødvendig. 40 % av jordbruksarealet er utleiejord, og andelen øker stadig. Ifølge Landbrukets Utredningskontor (LU) er over 60 % av norske bønder avhengige av leiejord for å få gården til å være drivverdig. Jordleie i seg selv er uproblematisk, men dagens reguleringspolitikk holder eiendomsstrukturen i et kunstig jerngrep.

Dette er en konsekvens av blant annet strukturrasjonalisering, det generelle delingsforbudet for jordbruksareal, Odelsloven, prisreguleringer og boplikt. Mulighetene for utbygging og disponering av egen eiendom har også blitt redusert av Stoltenberg II-regjeringen gjennom innstramninger i Plan- og bygningsloven. Fra 2009 er man lovpålagt å basere fremleie av jordbruksareal på 10-årige leieavtaler som skal godkjennes av kommunale landbruksmyndigheter, noe som betyr en ytterligere vekst i byråkratiet og en uthuling av eiendomsretten.

Unge Høyre ønsker også å forenkle lovverket omkring driveplikt og samle denne i én lov, i motsetning til dagens nedfellelse i Jordloven, Odelsloven og Konesjonsloven. Forenkling av omsetningen av jordbruksareal vil dessuten muliggjøre at gårdsbruk kan kjøpes eller arves, men at jorden lettere kan bortforpakes eller selges.

Unge Høyre vil:

- Styrke respekten for eiendomsretten for å gi bønder og skogbrukere større frihet til å forvalte egen eiendom.

1.1 Boplikt

Det er opp til kommunene å avgjøre om man ønsker boplikt, og i 2003 hadde 76 kommuner boplikt for hele eller deler av kommunen. Med boplikt har ikke eiere av helårsboliger rett til å selge boligene som fritidsboliger, noe Unge Høyre anser som et klart brudd på eiendomsretten og markedsøkonomiske prinsipper.

Boplikten har vist seg å være et alvorlig distriktspolitisk feilgrep som hemmer etterspørsel og umuliggjør endog overtagelse av bruk med kort vei fra der hvor man måtte ønske å bo istedenfor. Resultat av denne politikken er at 30 000 våningshus står tomme, hvorav mange også lider av forfall.

Stortinget har aldri foretatt noen undersøkelse om hvorvidt hensikten med boplikten blir oppnådd i praksis. I beregninger fra 2003 av professorene Aanesland og Holm (*Boplikt: drøm og virkelighet*, 2002) ved Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) fremkommer det at boliger er i snitt like mye bebodd i kommuner med boplikt som i kommuner uten, mens «andelen av boliger som blir overført fra å ha status som helårsboliger og våningshus til fritidsboliger er større i kommuner med boplikt enn i kommuner uten.»

Unge Høyre vil:

- Oppheve boplikten på landbrukseiendommer.

1.2 Driveplikt

Driveplikten er fastsatt i Jordloven, Konesjonsloven og Odelsloven. Alle landbrukseiendommer på minst 100 dekar eller minst 20 dekar dyrket jord omfattes i utgangspunktet av driveplikten, men kommunene kan gi fritak. Flere av drivepliktens bestemmelser har i praksis blitt sovende paragrafer, og Unge Høyre setter også prinsipielle spørsmålstegn ved dette inngrepet i den private eiendomsretten. Unge Høyre ønsker derfor å oppheve driveplikten.

Unge Høyre vil:

- Oppheve driveplikten.

1.3 Generelt delingsforbud

Det generelle delingsforbudet for jordbruksareal har ført til lappetepper med utleiejord, hvor de aktive bøndene blir sittende uten eierskap til egen jord. Overtagelse av utleiejord, og jordbruksareal i hovedsak, er en svært omfattende, kostbar og byråkratisk prosess for bonden, selv for små jordstykker.

Unge Høyre vil:

- Oppheve det generelle delingsforbudet for jordbruksareal.
- Oppheve bestemmelsen om kommunal godkjenning av 10-årige leiekontrakter ved fremleie av jordbruksareal.
- Forenkle prosessen omkring omsetting av jordbruksareal.
- Forenkle og liberalisere bestemmelsene knyttet til jordbruksareal i Plan- og bygningsloven.

1.4 Odelsrett

Unge Høyre anser odelsretten for å være tilpasset fortidens landbruk, og i dag er Norge det eneste landet i verden som opprettholder denne retten. Elementer av odelsrett finnes dog på Island og Færøyene og i Østerrike, Sveits og Tyskland, men da som en del av arvelovgivningen. Odelsretten er tildels svært innfløkt og strider mot grunnleggende markedsøkonomiske prinsipper, og i kombinasjon med boplikten har den medvirket til mange familiefæider. Odelsretten er nedfelt i Grunnloven og trenger således $\frac{2}{3}$ flertall i Stortinget for å bli avviklet.

Unge Høyre vil:

- Oppheve odelsretten.

1.5 Samdrift

Samdrift er et organisert samarbeid om drift og/eller produksjon mellom to eller flere bønder. Samdriftsformen er relativt ny og åpner for større innslag av stordriftsfordeler og binæringer. Unge Høyre er grunnleggende positive til alternative driftsformer og vil liberalisere de harde føringene som i dag er lagt for samdrift. At det eksempelvis finnes begrensinger på antall deltagere (5) i en samdrift, anser Unge Høyre som direkte kontraproduktivt.

Unge Høyre vil:

- Oppheve begrensninger knyttet til antall deltagere, produksjonsvolum og avstand i den enkelte samdrift.
- Oppheve forbudet mot at samdrifter leier kvoter.

1.6 Landbrukstakst

Priskontrollen på landbrukseiendommer, eller landbrukstakst, gjør at landbrukseiendommer takseres annerledes enn andre eiendommer. Dette demper investeringslysten betraktelig, ettersom store investeringer dermed vil bli ulønnsomme ved et eventuelt salg av gården.

Unge Høyre vil:

- Oppheve priskontrollen på landbrukseiendommer.

2.0 Arbeidsvilkår

Yrkets attraktivitet for fremtidige arbeidstagere avhenger strengt av arbeidsvilkårene, ikke bare lønn. I et yrke som gjør yrkesutøverne så stedbundne som i landbruket, er det viktig med gunstige vilkår for ferieavvikling. Dagens avløserordning legger opp til offentlige utbetalinger til avløserlagene i etterkant av dokumentert ferieavvikling, slik at svindel unngås, og Unge Høyre vil understreke viktigheten av at denne videreføres.

Lønnsutviklingen i landbruket har stått mer eller mindre stille de siste 30 årene, sammenlignet med befolkningen forøvrigs lønnsvekst på 60 %. Det er betydelige forskjeller mellom landsdeler, størrelse og produksjonstype hva angår inntekt. Andelen av bønders gjennomsnittsinntekt som kommer fra konvensjonelt jordbruk har sunket fra 49 % til 40 % fra 1998 til 2008, ifølge Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF). For Unge Høyre er det viktig at nettopp denne andelen økes gjennom tiltak som kan øke bondens inntekt fra gårdsdriften.

At bønder er den mest utsatte yrkesgruppen når det kommer til skader og dødsfall, er noe som må tas alvorlig. Her er det viktig å komme frem til løsninger som bedrer bondens sikkerhet i yrkeshverdagen, uten at dette ender i unødige og overkompliserende bestemmelser.

Unge Høyre vil:

- Verne om bondens muligheter til ferieavvikling gjennom avløserordningen.

3.0 Tilskuddsordninger

Unge Høyre ønsker størst mulig næringsfrihet, og offentlige tilskudd til enkelt næringer og -aktører må derfor begrenses. Samtidig må det understrekes at landbruket skaper og forvalter en del fellesgoder av kulturell, miljømessig og beredskapsmessig art. Unge Høyre ønsker å redusere tilskuddene til landbruket betydelig på sikt, men dette skal skje i takt med nødvendige reformer og omstilling i næringen.

Blant andre professor Victor Norman ved Norges Handelshøyskole (*Dagens Næringsliv*, 26. februar 2011) har pekt på de innfløkte og tidvis selvmotsigende tilskuddsordningene som mye av jordbruksbyråkratiet, foruten bonden selv, jobber med. Seniorforsker Ivar Gaasland ved Samfunns- og næringslivsforskning (SNF) har hevdet at tilskuddene til landbruket kan reduseres med 60 % uten at dette går ut over måloppnåelsen, men dette er svært omstridt.

Dagens tilskuddsordninger tar i stor grad utgangspunkt i areal, ikke produksjon. Dermed er det de største jordeierne som mottar mest i tilskudd. Unge Høyre mener at dette er en meget uhensiktsmessig ordning, og at tilskudd burde baseres på faktisk produksjon. Store enheter diskrimineres også, ettersom dagens ordninger er mer rettet inn mot å begrense størrelsen på produksjonen enn å ivareta eksempelvis miljø- og dyreverns hensyn.

Unge Høyre vil:

- Redusere offentlige tilskudd til landbruket betydelig på sikt.
- Fjerne diskrimineringen av større enheter i tilskuddsordningene.
- Omlegge tilskuddsordningene fra areal til produksjon.
- Forenkle og redusere antallet tilskuddsordninger.
- Justere periodiseringen av jordbruksoppgjøret til å følge kalenderåret.

4.0 Landbrukssamvirkene

I tråd med tanken om selveierdemokratiet, hvor arbeidstagere eier andeler av sin egen arbeidsplass og har mulighet til å påvirke dennes virke, er Unge Høyre positive til at bonden er medeier i produksjons- og foredlingsbedriftene (samvirkene).

Tine, Norske Felleskjøp og Nortura er fastsatt som markedsregulatorer for henholdsvis melk, korn og kjøtt/egg. Markedsregulatorene er pålagt mottaksplikt, men Kjøtt- og fjørfebransjens Landsforbund har egen mottaksgaranti, og det finnes ikke signifikante forskjeller mellom samvirkene og uavhengige slakterier. Bøndene betaler en relativt høy pris for markedsreguleringen gjennom omsetningsavgiften.

Samvirkenes markedsandeler er synkende, og disses rolle som monopolister er i ferd med å forsvinne av seg selv til fordel for et friere marked. Andre aktører enn samvirkene, for eksempel Q-meieriene og Synnøve Finden, må også sikres like konkurransevilkår og rom for å skape næringsaktivitet.

Unge Høyre vil:

- Stille seg positive til bønders medeierskap i samvirkene, men samtidig stille seg positive til økende konkurranse og tiltak som tillater dette.
- Vurdere hvorvidt det er hensiktsmessig med fastsatte markedsregulatorer gjennom Jordbruksavtalen.

5.0 Kvotesystemene

Unge Høyre ønsker å reformere landbrukets kvotesystemer, som er gjennomgående preget av planøkonomisk tankegods, slik at bonden kan gis friere rammer til å utnytte gårdens potensial til fulle. Fra et politikerståsted er det allikevel viktig å se at ulike sektorer i landbruket har ulike behov, og kvotebestemmelsene, og eventuelt avskaffelsen av disse, må fastsettes deretter.

Unge Høyre vil:

- Fjerne kvoter på melkeproduksjon, slik at prisen fastsettes på grunnlag av tilbud og etterspørsel.
- Fjerne konsesjonsgrenser i smågris-, slaktegris-, egg- og kyllingproduksjonen som er direkte relatert til størrelse, og erstatte disse med regler som er direkte rettet inn mot de hensyn de er ment å ivareta, det vil si dyrevern, etikk og miljø (spredeareal med mer).

6.0 Skogbruk

Skogbruket var tidligere en viktig binæring for jordbrukere i store deler av landet, men er i dag en enkeltstående næring i langt større grad. Skogbruket holder skogen som fornybar ressurs i hevd, og klimagevinstene som ligger i skogens naturlige CO₂-fangst er uvurderlige. Dessuten finnes det store muligheter innen bruk av bioenergi fra trevirke.

Skogbruket skaper store eksportverdier i fylker som Hedmark, Oppland, Østfold og Nord-Trøndelag, og potensialet for økt avvirkning er til stede. Dette forhindres dog mange steder av ordningen med såkalte inngrepsfrie naturområder i Norge (INON), som byråkratiet selv har innført. INON-områder er områder som ligger mer enn én kilometer i luftlinje fra tyngre tekniske inngrep, for eksempel større kraftlinjer, veier og vassdragsreguleringer. Dette legger store hindre i veien for aktiv utnyttelse av norske skogressurser.

Unge Høyre mener at aktiv bruk er det beste vern, og at det er sterkt problematisk at skog som har blitt forvaltet i generasjoner blir vernet med tvang. Artsmangfoldet i slike områder har oppstått som følge av menneskers forstandige bruk, ikke vern, og urskog gir ingen arbeidsplasser utenfor Direktoratet for naturforvaltning.

Unge Høyre vil:

- Avvikle konsesjonsloven for skogeiendommer.
- Avskaffe ordningen med inngrepsfrie naturområder i Norge (INON).
- Støtte tiltak som øker utnyttelsesgraden av bioenergi.

- At skogvern skal baseres på frivillig vern, og at vernet skog skal kompenseres med bruk av statens skoger.